

Poštnina plačana v gotovini

Cena 2 Din

OPERA

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI 1931/32

KOŠTANA

Premijera 7. novembra 1931

IZHAJA ZA VSAKO PREMIJERO

UREDNIK: M. BRAVNIČAR

---

*Novosti za damske
plašče pravkar došle!*

**A. & E. Skabernè
Ljubljana**

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

Izhaja za vsako premijero

Premijera 7. novembra 1931

B. d. l.

Peter Konjovič

Pred leti je uprizorilo Narodno gledališče v Ljubljani Konjovičevo opero »Miloševa ženidba«. Poleg te opere je bil avtor »Koštane« tu pa tam včasih na sporedih naših pevk — to je bilo vse. Niti opera niti pesmi niso pustile pri nas vtisa, ki bi ostal dolgo časa nepozaben. Vse te stvari so bile nekakšna prva stopnja za delo, ki ga je letos uvrstila opera v svoj repertoar in ki je po bogastvu in izvirnosti glasbenih misli, pa tudi po njeni obdelavi najmočnejše, kar smo slišali v tej obliki. »Koštana« je izpričevalo, da je jugoslovanski narod od vseh najbogatejši v glasbenem narodnem blagu. Tolikšne ritmične pe-

strofi ne najdemo nikjer drugod. K »Prodani nevesti«, »Borisu Godunovu« in »Jenufi« drugih slovanskih narodov je prišla »Koštana«, res kvalitetno folklorno delo jugoslovanske operne literature.

Konjović je postavil s »Koštano« vzor in vzorec folklorne srbske opere. Največja in najmočnejša pozitivnost tega dela je deklamacija in melodika srbskega jezika, ki je v »Koštani« do potankosti izžrpana in prenešana v glasbeno obliko kakor podobno edino še v Janačkovi »Jenufi«.

Konjović pa je ustvaril v »Koštani« tudi zaključene točke simfonične fakture, ki bodo gotovo našle pot v koncertno dvo-rano. Omenim naj samo »Veliko čoččko igro« (ples) v začetku četrte slike in »Preludij« k peti sliki (Kostanjeva gora), kateri podaja v parabolčni liniji obliko gore.

Uredništvo »Gledališkega lista« je naprosilo beograjskega književnika in glasbenega kritika »Pravde« Jovana Dimitrijevića, naj napiše o »Koštani« članek. Jovan Dimitrijević se je podrobneje bavil s »Koštano« in je v beograjskih časopisih veliko pisal o tem delu o priliki tamošnje premiere, zato je bil najbolj poklican obširneje pisati o »Koštani«. Odzval se je rade volje s člankom, ki ga priobčujemo v listu.

Jovan Dimitrijević (Beograd):

Peter Konjović in njegova „Koštana“

Med jugoslovanskimi skladatelji je Peter Konjović edini, čigar glasbenodramatska dela so bila izvajana v Ljubljani, v Zagrebu in v Beogradu. To dejstvo jasno priča o njegovem nespornem talentu kakor tudi o tem, da njegova dela radi poslušajo v vseh treh naših glasbenih centrih.

Peter Konjović je bil rojen v Čurugu v Bački 5. maja 1883. V Novem Sadu in Somboru se je začel učiti glasbe, kjer je tudi končal učiteljske, nato je šel v Prago, kjer je na konservatoriju pri prof. Štekru in Knittlu absolviral skladbo (1904.—6.). Po končanih glasbenih študijah je postal profesor »Muzičke škole« v Beogradu in istočasno pevodnja pevskega društva v Zemunu, kjer ga je dohitela vojna. Po ujedinjenju je postal inšpektor v umetniškem oddelku ministrstva prosvete, a za tem upravnik Narodnega gledališča v Novem Sadu, od tu pa je bil premeščen za ravnatelja in dirigenta zagrebške opere. Sedaj je upravnik novosadskega — osiješkega Narodnega gledališča. Prišteva se tudi danes v krog beograjskih skladateljev. Konjović ima veliko in raznovrstnih del. Lotil se je vseh glasbenih oblik. Velika zbirka solo-pesmi s spremljevanjem klavirja »Moja zemlja« (pet zvezkov — sto pesmi) predstavlja prvo formiranje in razvoj tega glasbenodramatskega duha. S temi pesmimi je utrdil svoj vokalni stavek in prečutil do potankosti

akcente materinega jezika. Godalni kvartet d-mol, imenovan »glasba skrivnostnih slutenj«, prištevamo med najlepša dela jugoslovanske komorne glasbe (v repertoarju zagrebškega kvarteta). Ta kvartet je poln bogate tematske invencije v kristalno čisti harmonski obdelavi ter poln lepote tonskih barv. Simfonija c-mol in simfonične varijacije »Na selu« so isto tehnično izvrstno delane in iz vseh veje melodika naše rase. V vseh pesmih za ženski, moški in mešani zbor je tudi vedno strogo pazil na poudarek pevanih besed.

Med vsemi njegovimi deli pa zavzemajo glavno mesto tri njegova glasbenodramatična dela: »Miloševa ženidba«, »Knez od Zete« in »Koštana«. V teh delih je imel priliko, da je prišla do izraza njegova velika in pestra glasbenodramatska invencija. Rekli bi, če poznamo ta tri dela, da se mu je posrečilo z njimi ustvariti tip jugoslovanske opere, katere ideološka podlaga leži v genialnem delu Modesta Musorgskega »Borisa Godunova«. Ta tip glasbene drame se znatno razlikuje od tipa Wagnerjevih glasbenih dram, a ravno v tem je velika razlika med slovanskim in germanskim glasbenim duhom. Medtem ko so Wagnerjeve opere v svojih oblikah masivne, težke in preveč obširne pa tudi polne tipičnih enoličnih glasbenih misli, so slovanske opere, zasnovane v glavnem na glasbenem nacionalizmu, pestrih barv in menjajoče glasbene vsebine, katera je najlepši okvir za središče cele drame, za vrhunec dramskega konflikta, v katerem dosežejo tudi glasbenodramatski elementi svoj višek. Konjović je v vseh svojih treh operah razvijal svoj koncept v duhu nacionalne glasbene drame, pri katerih je podal elemente nacionalne glasbe s psihološko poglobitvijo, pa je obenem gradil tudi samostojne glasbene misli, vstvarjene na podlagi melodičnih rečenic vzhodnega narečja našega jezika.

V vseh svojih delih je Konjović popolnoma sodoben, čeravno ne preveč moderen ali celo ekstremen skladatelj. Posebno pažnjo posveča orkestraciji in to s polnim uspehom. Z virtuožno lahkoto obvladuje v sočno instrumentiranem orkestru najbolj komplicirane ritmične kombinacije, katere puščajo v celoti odličen in močan vtis. V vsakem njegovem delu, če bi ga nekoliko obširneje analizirali, bi našli mnogo občudovanja vrednih mest.

»Koštana« je opera, vendar strogo vzeto z ozirom na celotno obliko in fakturo stavka, bi jo morali uvrstiti med glasbene drame. Mi tudi delamo to, ker smo mnenja, da naša glasbena drama ne potrebuje vseh bistvenih vrlin Wagnerjeve glasbene drame. To ne velja samo za »Koštano«, temveč tudi »Miloševo ženidbo« in »Kneza od Zete«.

Svojo »Koštano« je napravil Konjović na podlagi drame Borisa Stankovića, najboljšega predstavnika naturalizma v predvojni srbski književnosti. »Koštana« je bila do tedaj najpopularnejša drama s petjem (glasba Petra Krstića), sedaj pa je prevzela to popularnost »Koštana« kot glasbena drama in je

bila izvajana v Beogradu v dveh in pol mesecih okrog petnajstkrat. »Koššana« je pretežno lirčna drama, četudi vsebuje tragične elemente, ki pa niso zato tu, da bi napravili tragedijo, ampak samo kot nekaka lamentacija, žalovanje nad vsakdanjim praznim življenjem, v katerem izginja moč in mladost. Glavne osebe so Koššana, Mitke in Hadži Toma, ostali pa služijo samo za okvir in za osebe, ki prinesejo na sceno konflikt. Koššana je ciganski tip senzualnega in lirčnega naturela. Ona ne nosi v sebi samo svoje, temveč tudi tragedijo drugih, ker je okolica ne razume in jo zato preganja. Rekli bi lahko, da je tragika Koššanine usode v tem, da je kaznovana (policija jo s silo poroči z nekim bebastim ciganom), ker je s svojo pesmijo in mladostjo osrečevala svojo okoliščo. Tudi Mitke doživi tragedijo brez svoje krivde. On je tip višjega človeka v okolici preprostih ljudi. V sebi ima nekoliko orientalskega sladostrastja, v katerem mu je minila mladost, ter nekoliko slovanske resignirane miselnosti, katera ga sedaj v poznih letih prevladuje.

Koššana in Mitke čutita, da sta si sorodna in blizu po duši. On ljubi v njej njeno mladost in razigranost, ker vidi v njej kakor v ogledalu svojo lastno mladost. Čuti, da je njegova pot že končana in žaluje za svojo mladostjo — žal za mladost — v to refleksivno-lirsko prozo je vdahnil Konjović svojo glasbeno-dramatsko invencijo. »Koššana«, gledana s čisto glasbene strani, nam kaže mnogo vrlin. Predvsem je veza med simfonično obdelanim orkestrom in vokalnimi vlogami zelo skladna. Melodični recitativ je v glasovnih partijah tako lepo poudarjen, da že vsled tega spada to delo med najboljša. Harmonizacija in inštrumentacija, spojeni z najrazličnejšimi zanimivimi ritmičnimi kombinacijami, ostavljata največje vtise. Po vseh teh vrlinah in po bogati glasbenodramatski invenciji, katero je razvil Konjović v svojih delih, ga z vso pravico postavljamo na čelo beograjskih skladateljev, ki so z izjemo Josipa Slavenskega zelo malo plodoviti.

Ljubljanska premiera »Koššane« nam bo gotovo prinesla novih misli o Konjoviću in o njegovem delu.

Vsebina „Koštane“

Izvleček libreta.

Stankovičeva »Koštana« spada med najpopularnejša, a obenem literarno in jezikovno najdovršenejša dela srbske dramske literature. »Koštana« je v pravem pomenu besede vzorna narodna drama. Poleg njene literarne vrednosti jo odlikuje prekrasen jezik, poln južnosrbskih karakterističnih elementov, ki s svojo bogato in pestro barvitostjo prinašajo posebni lokalni kolorit.

Konjovičeva glasba, ki se oslanja na južnosrbski folkloristični glasbeni zaklad, izpopolnjuje Stankovičev tekst v eno redko harmonično celoto. K temu naj pripomnimo, da je deklamacija teksta naravnost vzorna in v polnem skladu z glasbeno podlago.

Vse te odlike so bile merodajne za sklep, da se to delo tudi pri nas uprizoni v originalu. Predpostavljajoč, da se pri nas v precejšnji meri pozna srbski jezik, nismo hoteli oslabiti vtisa in dojma dela s prevodom, ki bi spričo ritmičnih posebnosti originala reproduciranih tudi v recitativnem stavku moral ostati nepopoln. Radi boljšega razumevanja podajamo v naslednjem precej izčrpen ekscerpt libreta s prevodom nekaterih manj razumljivih besed in izrazov. V splošnem moramo pripomniti, da so v rabi južne govorice mnogi vzkliki, ki se v drugih narečjih ne dajo reproducirati. N. pr. more ali mori, bre, oš, lele, džanum, kuku itd., ki izražajo po različnem ugodju veselje ali žalost. Poleg mnogih turških izrazov in turcizmov se pri nekaterih pesmih nahajajo tudi bolgarske oblike, n. pr. na majkata = materi, tatko = oče itd.

Tekst »Koštane« predstavlja pravo zakladnico raznih narodnih izrekov in pregovorov, kar še bolj povišuje njega ceno, tako da zasluži naravnost specialen študij. Prepričani smo, da bi ta vsakega v polni meri zadovoljil.

I. slika: Velika noč. V bogato opremljeno sobo posestnika in trgovca Hadži Tome pridejo prijateljice domače hčerke Stane. Z veselo pesmijo (»Soko mi leti visoko...«) jo vabijo na ples in petje (Koca: »Hajde da igramo i da pevamo«). Vaska

in Sofka si medtem poredno nagajata. Stana se ne more odzvati vabilu: »... sama sam kod kuće, otac ljut, prek! Majka je sama!...« Premaga jo jok; prijateljici Vaski potoži: Stojan, njen brat, »Bata, on nikako i ne dolazi, sve tamo sa tom Koštano!... Strah me!« Iz bližnje mehane (gostilne) se čuje za-tegnjena pesem: »Dude, mori, dude...« Kriki, streljanje in pesmi so znak, da se tam veselijo. Vaska umiruje Stano, češ, »Za njega ne boj se, ništa njemu neće biti!« Vendar je sestra v strahu: »eno i puške bacaju«. Vaska navaja razgovor na Koštano: »slušaj, kako joj peva«. Skoraj zavistno pritrjuje Stana: »Blago njoj! Pesmu joj poju, pesmom ona njima život sladi. Ceo joj život pesma!« Vaska očita: »Zbog nje i pogubiše svi već glave, a naročito on, naš brat!« Sestra ga brani, češ, ni on sam pri njej, vsi so tam. Vaska mu očita še, da ji daruje »haljine i dublama (zlatniki) ju kiti«. Stana se boji, da ne bi tega slišal oče; sicer pa: »Otkuda bi toliki novac, kad otac uvek sav sobom nosi?« Mogoče pa so vmes čarovnije: »U njenom grlu čudna je snaga (moć) ... znaš li šta je duša? Mnogo duše treba za to silno i bolno, što se zove pesma!« Tudi Vaska priznava to, ali »s pesme njene često krv legne!« Zato presedi Stanina majka cele noći, »nit uzdiše nit plače... čeka i čeka... boji se, da nečuje, kako ga donose krvava!«

Mladenki zbežita pred prihajajočim očetom. Hadži Toma je besen na svojega sina: »Za koga ja tečem (zaslužim), za koga ovako star sedim tamo u brdima, u hanu (hiši)? I eto, ako jedanput u godini dodjem, da na ovaj sveti dan Bogu se pomolim... da vidim njih, decu, dom, kuću svoju! A ono koga imam da gledam? Njega! S cigankama, i po mehanama.« Spominja se svoje žene, katera »samo plače i kuka! Sva crna!« Vedno je bila taka: »stara, mrtva, ledena, plačna!« Gazda Arsa, načelnik mesta mu vošči: »Hristos voskrese!« Mesto zahvale se stari hadžija spet razvname: »Eto ti tvoja Srbija! A za vreme Huseinpaše (pod turško vladu) take su na četiri konja čerečili (trgali na četvero). A sad. Ciganima carstvo došlo... Sin moj, nesin, ni oca, ni majku, nikoga, ni Boga nezna, nit sluša. More, što kamen ne rodih, neg njega, sina!« Arsa ga miri ter brani cigane: »Zanat (obrt) im je to; a šta drugo i mogu oni, cigani?« O Koštani trdi, da je »devojka i poštena!« In končno »svi dušu nosimo!« Hadžija ne popušča, češ, menda radi njenega »poštenja toliko svi besne i trče oko nje!?...« Arsa trdi, da jih je že enkrat pregnal v Turčijo. Ali po trgatvi so domači rešili Koštano od Arnavtov ter jo hrupno spet pripeljali domov. Hadžija je nepomirljiv: »Pa ubi! Zar za njih, cigane, još muka? Pa ja u tursko vreme po desetoro na kuršum nižem (sem postavil na strel), pa ni oko da mi makne. A kamol' sad!... Što se ne uda? Silom! Zašto si ti? Kakva si ti vlast (oblast)?« Arsa se brani, da že dolgo prigovarja ciganskemu kmetu (starešini), ampak tudi ta je brez moči, češ, »Ona nas cigane ni negleda.« V tem se čuje glas Mitke in vpitje. »Policaja« prileti k načelniku: »Evo

gazda! Evo ti štap (palico) i služba i sve! Ja ti nemogu više! Idem i ja!« Pritožuje se, da se celo panduri priključujejo ciganom. Zdaj je Stojan odvedel cigane v Sobino (mlin Hadži Tome), da tam nadaljujejo zabavo: »Šta će tek tamo da naslane! Odoh ja!« Hadži je razkačen do skrajnosti: naglo odjezdi za sinom.

V hiši ostane sama Kata. Vsa strta vzdihuje: »Šta se od moje kuće ovo učini?« Stara ciganka Zada ji prinese svileno Koštano srajco, da bi ž njo čarala. Ko so odšli vsi v Sobino, jo je izmaknila. Občuduje jo, češ: »onako pa ni pašinica ne nosi. A i ona je ubava (lepa), prokleta bila. Da joj vidiš snagu (moč = lepoto), ti bi je, tako stara i žena, celivala (poljubovala). Naša krv ovaka nije.« Hadžinica ji da navodila, kaj naj stori: Jutri ob zori naj gre k vodi in naj tajno potopi srajco, ali paziti mora, »da sunce ne ogreje ni tebe ni košulju, te kako bi i nju, da Bog da, sunce više ne videlo, i ne ogrejalo!«

Ko ostane sama, jo prevzame žalost: »Oh sinko, suze te moje ne stigle (dosegle). Sto zanju kuću ostavi? Što se u nju zagleda? Oči joj ispale! Što te omadjija? (Kaj te je zmedla?) Kosti od nje otpadale!« Pred ikono bi rada izrekla prokletstvo. Ali ne more. Raje bo metala bob (fižol). Vraža napoveduje nesrečo: »Postelja mu prazna, put dalek i krvav!« Ustraši se. Dobro materino srce prosi Gospoda: »Ništa njemu, već sve na moju glavu! Sin mi je, čedo (otrok)! Što rekoh, da ne bude! Usta mi otpala, da Bog da...«

II. slika: V Sobini, »vodenici« (mlinu) Hadži Tome, je rajanje. Magda in Marko sta sprejela »mladoga gazdu« ponižno in z veseljem. Stojan je razpoložen kot nikoli. 'On vodi cigane: »Tamo, unutra, kod dade (dojilje), i njoj je Uskrs! Ona je moja druga majka! Njezino sam mleko sisò!« Navdušena poziva Magda Koštano: »Pevaj kćeri, ima i baba da bakšiš (napojnino) dà!« Koštana se je zagledala v temno goro: »Jeli to ta, tetka, gora, što po njoj komita četu vodi, i mnoge majke ucville (razžalostil), rasplaka, a najviše majku Jovanovu? Sina, jedinca Jovana joj zaklao, a majku, oca, sestru, sve ih naterao da igraju (plešejo) i pevaju.« In že privre iz njenega grla pesem... Ganjena zanika Kata: »Nije, kćeri to ta gora! I nemoj tu pesmu, drugu veselu!« Cigani zapojejo veselo o Stojni; razvije se ples. Skoraj neopažen vstopi v dvorišče gazda Mitke; žalosten opazuje ples: »Eh, Koštan — bre, živa rano, bre! Plači, Mitke, plači!« Ali ne, na ta dan ne prihajajo slabe misli, še manj solze. Gora in voda se veseli. Ali on je žalosten. Od groba prihaja, kjer je pobratimu prižgal svečo »i pola čovek postah! A još kad nju čujem, njenu pesmu, eto dori (vzklik), pupak me zaboli.«

Vse vabi, naj pridejo na dvorišče. Stojan je že precej vinjen; vse bi dal Koštani za poljub. Tudi Mitke se spominja časov, ko je bila Salče še mlada: »A i tvoje Salče beše mnogo (tudi ti si bila nekaj)! Nego sada ostare, ispeče se. Makni se u stranu, da te ne gledam. Jer kad tebe gledam mnogo mislim na sebe!«

Pesem hoče: »Žal (žalost), kako mog žala nikuda, dokle turski hat (konj) ide, nikuda ga nema.« Tudi Stojan prosi in že poje Koštana: »Zašto, Sike, zašto muža da prevariš? Miralaj me zove vino da mu služim, lice da mu ljubim!« Mitke je navdušen; hotel bi, da bi Koštana pela brez »mintana« z gofimi rokami. Stojan ga opominja: »Sramota je! Mati joj je tu!...« Ali Mitke nima slabih misli! Oče bi ji bil lahko! »Tek milo mi: duša još ište! Salče, ti me znaš (poznaš)! Moje kad beše (ko si bila moja)! Svirajte bre!« Čočeci zaplešejo. V tem prekine Marko zabavo: »Gazda! Hadžija stari!« Vsi se prestrašijo. Stojan hoče zapreti vrata, a ga zadržita Salče in Koštana.

Stari Hadžija ozmerja najprej Mitko: »I ako si stariji... a ti prvi medju njima! Aferim (izvrstno)! Nato pa Magdo: »Tako li se stari gazda poštuje? Nego kô veliš: Stari gazda star je, umreće, nego mi mladoga gazda da čuvamo i gledamo!« Puško hoče, da vse pobije in zažge. Pogled mu pade na sina: »Sinule munje (da bi te strele) pa u čelo! Kući!« Stojan odide, a Magda ga skuša pomiriti: »Sedi, sreća kući s tobom, gazdo, da mi sedne, blagota, beričet (blagostanje) s tobom u kuću da mi zasedne.« Tudi Mitke prigovarja, naj okusi »hleb, so«. Stari se počasi pomiri: »Eh molite Boga, što je ovaj sveti božji dan!« In Magda mu ponudi »što je Bog dao«. Cigane, ki bi radi skrivaj odšli, ustavlja Mitke. Tudi Hadžija jih ne odganja: »Možete, otpevajte! Bar džabe (zastonj) bakšiš da vam nedam!« Mitke si želi pesmi »kako lepota rod nema, doba nema! Kad se ludi i pusti Stojan u sestru zagleda, pa, ili grad da pali ili Stamenu (sestro) da uzme! I tri dana crkve zatvorene, tri dana čaršija (trgovine) zatvorena!« Koštana zapoje: »Stameno mori, Stameno, cveće prolećno, pogiboh, mori, za tebe, ajde duše da se zemame (vzamemo)!...« Stari Hadžija je ginjen. Tudi on si želi pesem... Stara je pesem, ki jo je pela nekdanj Salče, njena mati: »Bula (žena) mlada, posle svatbe, čim legla, odmah umrla... Sutra več sunce izašlo visoko, a nje iz sobe još nema.« Mati pride, svekrva (tašča) stoji pred vrati in plaka... Eh, če bi to! Pa ne vse pesmi, samo njen konec, ki mnogo pove: »ona mrtva!« A tašča meni, da ne more »od nočno prvo milovanje (ljubimkanja)« priti k zavesti. In oče pride. Tašča joče, jo budi »i tužno peva, a ona mrtva i čista...«

Veseli pritrjuje Mitke: »Aferim, hadžija! Tako valja!« In cigani vpadajo šumno s pesmijo in plesom: »Pošla Vanka na vodu, mlado momče (mladenič) za njuma! Aman!« Razigran pošilja hadži mlinarja Marka po prijatelje v mesto. Sam pa pelje cigane s seboj v svojo hišo.

III. slika: V sobi Hadži Tome leži Stojan užaljen in bolan. Iz daljave se sliši glas salebdžije (prodajalca salepa = tople pijače). Stana bojazljivo pazi na bolnika. On sanjari o Koštani; svojo sestru pa podi od sebe. Tudi za Koštano nima lepših besed, ko sliši, da poje sedaj njegovemu očetu. Mati ga skuša

pomiriti. Na njegov očitek, češ, zakaj si me rodila, mu odvrča: »Za srečo, da ima koga da gleda, u koga da se kune!... da snahu (nevesto) otmenu dobije... da joj je kuća, sinko, stobom otvorena. Da majka stobom život proživi, kad nije s ocem ti. A snjime crn je moj život... Od njega nikad božja, blaga reč; samo vika (kričanje)! Od stra (straha), mi sinko pamet već izadje.« Zunaj se sliši vik in krik. Hadžija prihaja s cigani. Pred njim odideta mati in sin.

Hadži Toma je židane volje. Omenja pesem, ki se je svoj čas pela na njegovem pragu: »More, vračaj konja, Abdul Kerim Ago! pišman (nesrečnik) će da bidneš! More, ne vračam ga, džanum, mlad' Stameno, tugo, da znam da poginem!« Tudi on bo poginil.

Lotevata se ga žalost in obup: »Sin mi leži bolan: mrtav neka je.« Misli se mu usmerijo drugam: »Ženu? Nemam. Nikad je nisam ni imao. Majku sam imao. Ali majka za mladost nije!« Marku naroča, naj prinese sladko in vina. Saj kmalu pride smrt. Koštana naj mu poje ono pesem, s katero gredo na »venčanje za stara i nedraga.« Ko cigani svirajo ostro »da srce kida (lomi)«. Tudi pri njegovi svatbi so tako svirali, ko je nehal hodit v »bašću«, mesečino gledat, drago čakati; ko je zakopal mladost. Zdaj je star, »al' srce mi je toliko mlado, toliko pune skrivane, neiskazivane ljubavi, neizmilovanog milovanja...« tako, da mu bo zemlja večno težka. Prosi jo za pesem: »Na sred sela šarena češma (vodnjak)«. Oh, ko bi sedaj kanila ona bistra, čista voda na njegovo staro smrtno čelo. Koštana zapoje: »More, na sred sela, šarena (pisana) češma tečaše! Of na tu češmu, dve do tri mome, stajaše, Aman!« Hadži Toma je ves zavzet. Marku naroča, naj prinese: niske, duble, dukate (bisere, ogrlice), kar stari nejevoljno stori. Koštana nadaljuje: »More, dajte meni tu mutnu vodu, da pijem, ago. Za tebe ima šarena soba, da spiješ (spiš), ago, da ljubiš.« Hadži ji daruje dukate: »Na kćeri! Zlato nek zlato nosi! Pevaj!« In Koštana poje drugo: »Tri put ti kucah (sem trkal) na pendžer (okno), mila daskalice, Stojan hadži daskalov!« Stari jo prekine: »Nije to bio Stojan, već ja sam to bio!« Koštana nadaljuje: »Ej, ti mi pendžer ne otvori, mila daskalice, Toma hadži daskalov!« Ves razvnet, razsipava Hadži zlato. V razigrano družbo pride Mitke. Veselo zahteva pijače. V istem hipu pa se prikaže pri oknu Stojan ter izziva: »Ciganka! Ko da više!« To je staremu dovolj, da plane po puško, da bi sina ustrelil. V splošni zmedi pride v hišo Arsa, ki pomiri hadžijo, svojega brata Mitko pa pošlje domov. Mitke se brani: »Što bre ti sve na mene vičeš. Pseto li sam? I ja jedanput da se razveselim!... Ti me oženi, ti me zarobi. Ti s mene što iska (kar si iskal) to i napravi! A sad, eto ti ih! I žena i deca! Nikoga si ja nemam!« Za njim zapodi Arsa še cigane. Le Koštane ne pusti stari Hadži: »Svi, samo ona ne! Krv će za nju! Šura (svak) si mi, brat, rod, dirni je samo, krvnik si mi!« Na prigovarjanje Arse se Koštana naredi bolno. Hadži je ves

prepaden: »Ako te grlo boli uzmi šerbet rosu (sladko vodo), da ti biser rastopim.« Koštana pa pokaže na prsa: »Tu, eto tu, me probada!« To gane hadžijo do solz: »E, kad tu, onda je to teško... Koštana, kéeri, sine! (največje odlikovanje v nagovoru)... Daj bar... Koštana... Lepoto!... Oh!«

IV. slika: Mitke privede cigane na svoje dvorišče, kjer uprizore čočeci pravo revijo svojih najrazličnejših plesov. Mitke sanjari: »Ej deca slatka, što li je to? Dert (zamaknjenost) li je, prokletija li je neka? Zdrav sam — a bolan! Bolan od samoga sebe!...« Pesmi se mu hoče, ali »žalno, teško da mi požete!« Na Koštanino vprašanje razlaga: »Kuju?... Zar je jedna pesma žalna? Znaš li šta je to težak, golem, crni sevdah (hrepenenje ljubezni)? Tu bolest ja bolujem. Eto ostare (ostarel sem), a još se nenažive, još se nenapoja i nenaceliva!« In sam pripoveduje: »Kako se od Karakule na Skoplje udari: Noć letnja. Šarplanina u nebo strči (štrli) a ispred nje leglo pusto i mrtvo Kosovo. Drum (cesta) širok, prav (raven), carski. Po njemu se rasipali hanovi (domovi), češme, bašče, saraji (mesta). Mesečina greje... Martinka (puška) mi na krilo, konj, Dorča moj ide nogu pred nogu. A čalgidžije (svirači), što ih još od bilački han povedoh (ki jih je najel) peške idu ispred mene. Sviraju mi oni i poju, tanko i visoko kroz noć i na mesečini sviraju. A iz saraj i bašče, kude (kjer) mlade žene i devojke oko šedrvan (okoli vodometa) i na mesečini oro (kolo) igraju, grmeta (pihalo) sviri, dajre (tamburin) se čuje i pesma... glas, samo mek (mehak), pun glas! Sladak glas ko prvo devojačko milovanje, i celivanje. Pa taj glas ide, s mesečinom se lepi, treperi (drhti), i na mene kao melem (blaziło) na srce mi pada.« To pesem mu naj Koštana poje, o tem času, ki »ne dodje više«. Za to bo »žalan« umrl, z odprtimi očmi legel v grob. »Žal za mladost« naj poje, ki mu je odšla v nič... Kliče naj jo, naj se vrne, da jo samo še enkrat občuti... Alil zapoje, ciganskega lica ali »bolnih oči«: »Da znaješ, kol'ka je žalba za mladost...« A Koštana pristavlja: »Devet godina minaše (so minile), džanum, od kako tebe nevidov, lele! Idi si pitaj majkata (mater), džanum, da li te dava za mene? Tatko na majku zboresa (je govoril), džanum, ,devet još ćeri da imam, lele! ni jedriu Mitki ne davam, džanum, jerbo (ker) je Mitke begrija (veseljak)!« Mitke već ne vzdrži, a Koštana nadaljuje: »On pije vino kajmakli (močno), džanum, rakiju (žganje) pije prvenac (žganjev cvet), lele! na vino vadi noževi, džanum, a na rakiju pištolji!« Mitke izbruhne: »A jes', istina je, crni Mitke, da se bekrija! Samo po mehane lunjaš (vlečeš se po krčmah), samo puške, sablje, žene! I dokle ćeš?« Pogini že enkrat. Zakaj bi se sam ne ubil? Zakaj ne? Mar ne ve, kaj ga čaka: zemlja, črvi! Zakaj da se ne ubije? Njegov brat Arsa prihrumi jezen. On ga bo ubil, če bo še nadaljeval tako življenje. Zadosti je molčal, trpel! O, zakaj je zadržal očeta, ko ga je hotel ubiti, ker je s cigani zapravil denar? Temno mu pripomni Mitke: »I on beše

kao ti — katil (krvnik)!« To razvname Arso: Oče katil, menda tudi ona — mati? Mitke se zdrzne: »Majku da mi ne spominješ! Ona jedno pogreši što prvo tebe, pa onda mene rodi, pa sad moram da ćutim (molčim), da te slušam, jer si stariji!« Ganjen ob spominu na mater hoće na »groblje (pokopališće), sveću na moju slatku majčicu da zapalim.« Ali Arsa ga spodi v hišo, cigane pa ven. Toda prej ukaže policaju, naj gre v Banjo in naj sporoči očetu cigana Asana, ki lazi vedno za Koštano, da mora prvo nedeljo izvršiti poroko. Denar in vse, kar je treba, bo dal sam. Nič ne pomaga javkanje stare Salče. Vse prošnje, vsa za-trjevanja, da ne bo Koštana več pela, so zaman. Arsa je neizprosen: »Živa više ne, mrtva može (peti)!« Neutolažno mater pošilja v zapor, policaju pa naroča: »... i kada Koštanu svatovi povedu, samo tad je pusti da se snjom oprusti! A do tada ni vode ni hleba! Ništa!« Stari Grkljan, ki se je prej odpovedal svoji hčeri, kleči in otožno ponavlja: »Stari smo gazdo! Za hleb ćemo bez nje da pomremo i izginemo! Stari smo gazdo!...

Uvod v poslednjo sliko tvori široko zasnovana predigra »Kostanjeva gora«. Skladba je zgrajena iz enega motiva, ki se vspe-nja na orgelski točki (H) do mogočne širine ter se nato vrača v prvotni pp bas-klarinete.

V. slika: Oddaljena ciganska godba napoveduje prihod sva-tov. Trije cigani preplašeno čakajo pred kolibo, kdaj se bo pri-kazala Koštana. Boje se, da bi jim ušla. Ciganski kmet daje med-tem svojima spremljevalcema poslednja navodila. Svečano oprav-ljena toda žalostna izstopi Koštana. Studi se ji, kadar pomisli, da mora postati Asanova žena. Z vso silo svojega obupa se upre kmetu, ki se boji kazni predsednika Arse. Kljub temu jo pušča samo: »Eto idem, al' ubiće me predsednik, ako te nema... A i Asan, dobar je, bogat je... pa i on je čovek!«

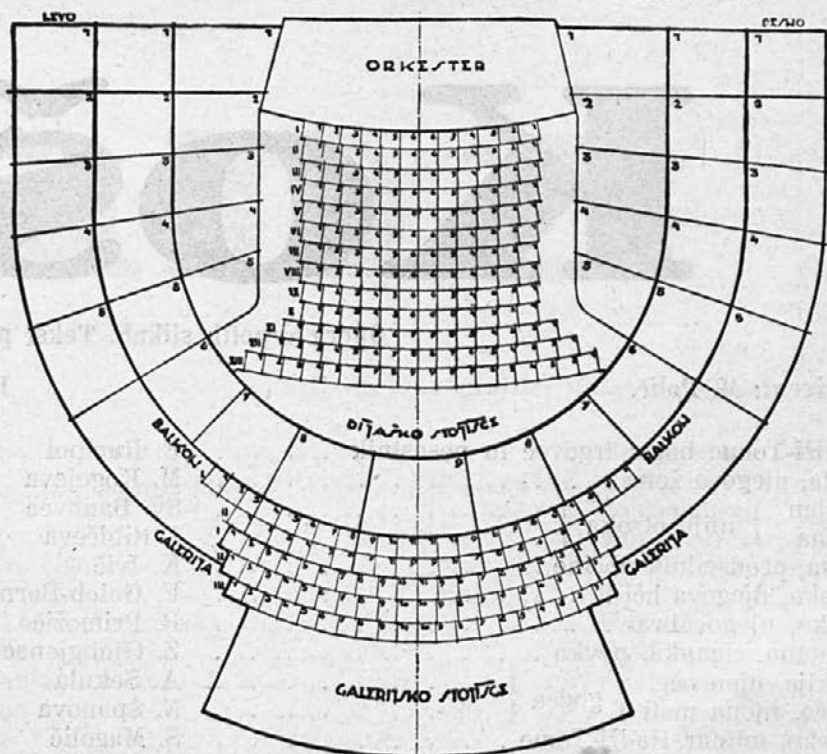
V tem prihiti Stojan. Prišel je, da bi rešil Koštano. Dva konja sta pripravljena, da odideta »u svet... Gde vīdimo, tamo ćemo.« Vse je prebolel, mater, očeta, dom. Tam bosta svobodna, nihče jima ne bo na poti: »Ko te pogleda... reč ti kaže, toga je majka u crni povoj povijala (v mrtvaški prt zavila)! Zubima ću da ga rastram (raztrgam).« Koštana ga kratko zavrne: »Neću.« V svo-jem užaljenem samoljubju jo Stojan skoraj zabode. Toda Ko-štana ga prosi: »Ne ubi me! Bolna sam. Ne smem! Ne mogu! A šta ja mogu? U Banju, u selo! Tamo je moje! Na mokru zemlju, na goli kamen da sedim: da se sušim! da ginem, venem... A kod tebe... neću... Ne smem! Ne mogu! Zar iz sobe da ne izidjem, zar samo da sedim? dvorim? ćutim (molčim)? trpim? Gledam u mesečinu? A noć duboka — mesečina ide, greje, udara u čelo, glavu, pali! Neću, ubij me!« Stojan je pobit: »A ja nju toliko voleo! i majku, oca, kuću bacio, samo nju gledao, na nju mislio... a ona...« Marku naroča, naj razveseli njegovo mater, naj ji reče: »Beše moje!« (Bilo je moje, prešlo je.) Še enkrat vpraša Koštano, če ga je kdaj rada imela: »te da znam,

zašto da venem?« Koštana ni nikogar ljubila. Obupan zbeži Stojan, policaj pa pripravlja voz za odhod. Pandur javlja, da so spustili Salče, da bi se poslovila od hčere. V tem pride Mitke. Malo je vinjen. Iz bojazni pošilja policaj po predsednika. Toda Mitke je prišel, da bi Koštano obdaril... Njega se oklene nesrečno dekle, od njega pričakuje rešitve: »Vodi me, tamo, tamo...« Toda Mitke je rezigniran: »I tamo zemlja, i ovde zemlja! Gore visoko, a dole tvrdo! To je, Koštana! Pisano! Sudjenice (rojenice) ti dosudile!« Šla bo, poročila se bo. Svirali ji bodo, ženin se je bo veselil. »A ti, plakačeš! I prva noč plakanje, i druga noč plakanje. I celi vek plakanje! I od raboti (dela) ruke će da ti izpucaju... lice će da ti pocrni... Oči će ti se osuše! Srce će da ti se iskuba (vene)!... Ide, Koštana, jesen! Ide dom, kuća, brat moj, magla... groblje! Tamo je moje!« Ko bo slišala, da je umrl, naj ga ne obžaluje. Nihče naj tega ne stori! Sam se je dovolj obžaloval! Policaja, ki je že nemiren, zavrača. Koštano pa tolaži: »Bidni (bodi) čovek! A čovek je samo za žal i muku zdaden (ustvarjen).« Kam naj gre? Tja, kamor on: »ja u moj dom, ti u tvoj«. Oba bosta jokala. Njo čaka »koliba, čerga (šator), psi i prosenje,« a njega hiša, ognjišče, pepel, žena, »zasukana i testom umrljana (umazana)«. Daruje ji denar: »bele pare za crne dane«. Ginjen se poslavlja od nje, personifikacije njegove mladosti: »Ostaj u zdravlju! I čuti (molči), ne tuguju, ne plači!«

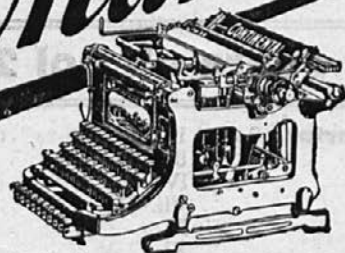
Stara Salče prileti in hoče objeti svojo hčerko. Toda ta je ne pogleda: »Čuti stara!«... Resignirano stopi v voz...

RAZVRSTITEV SEDEŽEV V DRAMI

Continental

IVAN LEGAT

MARIBOR
VETRINJSKA 30
TELEFON INT. 24-34

LJUBLJANA
PREŠERNOVA 44
TELEFON INT. 26-36

Koštana

Opera v petih slikah. Tekst po drami Bore Stankovića. Uglasbil Peter Konjović.

Dirigent: M. Polič.

Inscenacija: V. Uljanišev.

Režija in koreografija: Margareta Froman k. g.

Hadži-Toma, bogat trgovec in posestnik	E. Rumpel
Kata, njegova žena	M. Kogejeva
Stojan } njiju otroka {	Sy. Banovec
Stana }	I. Ribičeva
Arsa, predsednik občine	K. Ivič
Vaska, njegova hči	F. Golob-Bernotova
Mitke, njegov brat	R. Primožič
Koštana, ciganka, pevka	Z. Gjungjenac-Gavella
Grklja, njen oče } godca {	A. Sekula
Salče, njena mati }	N. Španova
Marko, mlinar Hadži-Tome	S. Magolič

Magda, njegova žena	K. Sterniševa
Sofka } Stanini družici {	Z. Gerlovičeva
Koca }	Š. Ramšakova
Policaj	D. Zupan
Alil, pevec, cigan	St. Ivelja
Pandur	J. Rus
Ciganski kmet (starešina)	S. Magolič
Kurta, cigan	Z. Bekš
Zada, ciganka	P. Škerjančeva
Asan, cigan	* * *

Zbor in balet: cigani (pevec, godci, čočeci), gosti, meščani.

Solista baleta: E. Marjčeva in P. Golovin.

Godi se v Vranju, v pozniji četrtini 19. stoletja.

Daljša odmora po II. in III. sliki. Med II. in III. ter IV. in V. sliko ni odmora.

Blagajna se odpre ob pol 20.

Lačetek ob 20.

Konec pred 23.

Parter: Sedeži I. vrste	Din 46
" II. - III. vrste	40
" IV. - VI.	36
" VII. - IX.	32
" X.	28
" XI.	25
Lože: Lože v parterju	150
" I. reda 1-5	150
" 6-9	180

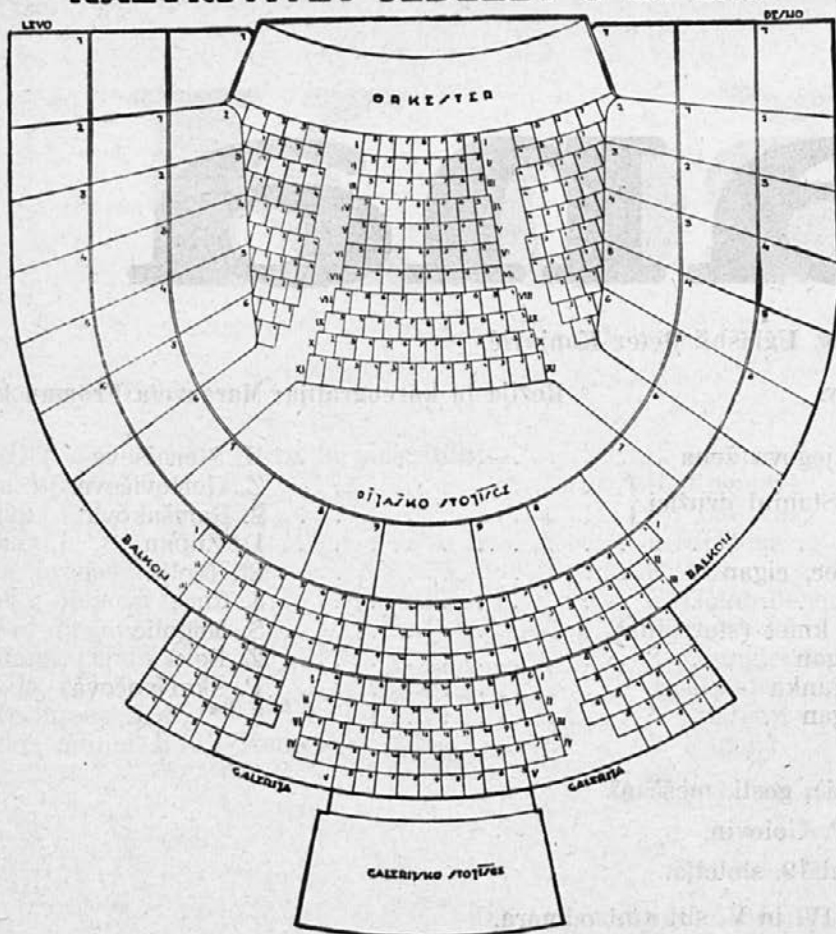
Nadaljni ložni sedenja v parterju	25
" I. redu	30
Balkon: I. vrsta	25
" I. " sedež	20
" II. " sedež	20
" II. " sedež	15
" III. " sedež	15

Galerija: Sedeži I. vrste	Din 14
" II.	12
" III. "	12
" IV. "	10
" V. "	10
Stojišče	4
Dijaško stojišče	7

VSTOPNICE se dobivajo v predprodaji pri gledališki blagajni dramskem gledališču od 10. do pol 1. in od 3. do 5. ure

RAZVRSTITEV SEDEŽEV V OPERI

„RIBA“ Ljubljana Gradišče 7

trgovina z raznovrstnimi sladkovodnimi in
svežimi ter konzerviranimi morskimi ribami

Specijalna zajutrkovalnica vsakovrstnih rib - Vinotoč

Lastnik I. Ogrinc

Telefon 25-84